

Saj, Marek

Prawne elementy życia braterskiego we wspólnocie zakonnej

Studia Redemptorystowskie nr 7, 223-239

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

PRAWNE ELEMENTY ŻYCIA BRATERSKIEGO WE WSPÓLNOCI ZAKONNEJ

Wstęp

Jednym z istotnych elementów życia w instytutach zakonnych jest życie braterskie¹. W części dotyczącej wszystkich instytutów życia konsekrowanego, a więc nie tylko instytutów zakonnych, aktualnie obowiązującego *Kodeksu Prawa Kanonicznego* prawodawca kościelny określa życie braterskie w następujących słowach: „Braterskie współżycie, właściwe każdemu instytutowi, poprzez które wszyscy członkowie jednoczą się w szczególnością jakby rodzinę w Chrystusie, tak powinno być określone, ażeby stawało się dla wszystkich wzajemnym wsparciem w wypełnianiu własnego powołania. Przez braterską zaś wspólnotę zaszczerpioną i ugruntowaną w miłości członkowie winni stać się przykładem powszechnego pojednania w Chrystusie”². Element ten jest tak ważny, że jego brak powoduje, iż nie można mówić o prowadzeniu życia zakonnego³. Oprócz podstaw ściśle teologicznych życia wspólnego ma ono także prawne znaczenie zapisane w normach prawa powszechnego oraz w prawie własnym poszczególnych instytutów zakonnych. Mając na uwadze przepisy kodeksowe, możemy wyszczególnić trzy zasadnicze elementy, które są konieczne do prowadze-

¹ Por. *Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*. Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum 1984 (dalej: KPK/1983), kan. 607 § 2; *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1943 (dalej: KPK/1917), kan. 487, 488 1, 577 § 1; Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis* (dalej: PC), nr 15; Paweł VI, Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*. Przepisy wykonawcze do Dekretu Soboru Watykańskiego II *Perfectae caritatis*, 6 sierpnia 1966 (dalej: ES), nr II: 25; Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich i Kongregacja Biskupów, Wytoczne dla wzajemnych stosunków między biskupami i zakonnikami *Mutuae relationes*, 14 maja 1978 (dalej: MR), nr 10.

² KPK/1983, kan. 602, por. PC, nr 15; ES, nr II: 25–29; Paweł VI, Adhortacja apostołska *Evangelica testificatio*. Wskazania na temat odnowy życia zakonnego według nauki Soboru Watykańskiego II, 29 czerwca 1971 (dalej: ET), nr 26, 32, 34, 39–41; Święta Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Instrukcja *Venite seorsum*, 15 sierpnia 1969, nr V.

³ Por. Jan Paweł II, *Wspólnota zakonna*. Przemówienie do uczestników Zgromadzenia Plenarnego Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, 20 listopada 1992, „L'Osservatore Romano” 3 (1993), nr 3.

nia życia braterskiego. Należą do nich: dom zakonny, w którym mają obowiązek zamieszkiwać członkowie danego zakonnego instytutu, następnie podleganie własnemu przełożonemu wynikające ze złożonego ślubu posłuszeństwa, oraz kaplica, gdzie wspólnota zbiera się na wspólną i indywidualną modlitwę⁴.

Akcentowanie tych elementów możemy także dostrzec w wielu przemówieniach Ojca świętego Benedykta XVI, co tylko potwierdza ich ważność i nieodzowność w życiu zakonnym. Papież ten na zakończenie Zebrania Plenarnego Unii Konferencji Przełożonych Wyższych Europy, które miało miejsce w Fatimie w lutym 2006 roku, powiedział, iż „życie wspólnotowe uczy nas »żyć razem« w sposób wymagający i jednocześnie bogaty w wartości ludzkie. Otwiera nas na zdolność do akceptowania inności i do uczenia się z cierpliwością dialogu, do spotkania z innym człowiekiem. Życie wspólnotowe stanowi zaproszenie do stałego przekraczania indywidualizmu i rozrywania kręgu lęków wobec innego, wobec obcokrajowca, wobec różnorodności (...). Prowadzi nas do coraz większej solidarności między zgromadzeniami, kulturami, religiami (...). Jest ono miejscem stałego rozeznania pod kątem naszej misji”⁵. Także w innym miejscu zaznaczył, że dzięki życiu wspólnemu, będącemu częścią posłannictwa osób konsekrowanych, można pokazać, iż Ewangelia potrafi zmieniać również międzyludzkie relacje oraz że miłość nie jest utopią, ale fundamentem tworzenia bardziej braterskiego świata⁶.

Mówiąc o wyliczonych powyżej elementach prawnych życia braterskiego, ustawodawca kościelny „kładzie szczególnie nacisk na element personalny społeczności zakonnej, czyli na wspólnotę, która winna być budowana na wzór Kościoła pierwotnego, dla której nauka ewangeliczna, święta liturgia, a zwłaszcza Eucharystia winny stanowić podstawę braterskiego sposobu życia”⁷. Opis tych prawnych elementów będzie stanowić treść niniejszego artykułu.

⁴ KPK/1983, kan. 608: „Zakonna społeczność winna mieszkać w domu prawnie ustanowionym, pozostając pod władzą przełożonego wyznaczonego zgodnie z przepisem prawa. Każdy dom powinien mieć przynajmniej kaplicę, w której należy odprawiać i przechowywać Eucharystię, ażeby była rzeczywiste centrum wspólnoty”. Por. KPK/1917, kan. 488 § 5, 497 § 2, 516 § 1, 610 § 2, 1265 § 1, 1274 § 1; ET, nr 25, 48; Święta Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Dekret *Experimenta*, 2 lutego 1972, nr 1.

⁵ Benedykt XVI, *Nasze życie duchowe wobec wyzwań, jakie przeżywa Europa*. Przesłanie do zakonnic i zakonników Europy ogłoszone na zakończenie Zebrania Plenarnego Unii Konferencji Przełożonych Wyższych Europy, Fatima, 6–12 lutego 2006, Wiadomości KAI, 19 marca 2006, s. 27.

⁶ Por. Benedykt XVI, *Kościół i świat potrzebują waszego świadectwa*. Do osób konsekrowanych diecezji rzymskiej, Rzym, 10 grudnia 2005, „L’Osservatore Romano” 3 (2006), s. 36.

⁷ *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2/III, ks. II, *Lud Boży*, cz. III, *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, red. J. Krukowski, Poznań 2006, s. 42; por. PC, nr 15; ES, nr 25–26; Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Vita consecrata*. O życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie, 25 marca 1996 (dalej: VC), nr 42.

1. Zamieszkiwanie w domu instytutu

Nieodłącznym elementem życia braterskiego we wspólnocie jest dom zakonny i obowiązek zamieszkiwania w nim. Zgodnie z *Kodeksem Prawa Kanonicznego*, nie może być zakonników nieprzypisanych do jakiegoś domu zakonnego⁸. Ponieważ prawodawca kościelny wyraźnie postanowił, że zakonna społeczność winna mieszkać w domu zakonnym, dlatego każdy instytut musi mieć ustanowiony co najmniej jeden taki dom, w którym członkowie będą mogli mieszkać. Choć w prawie kodeksowym nie znajdujemy definicji domu zakonnego, to jednak w jego pojęciu możemy wyszczególnić kilka elementów. Należą do nich: grupa trzech osób zakonnych, powołanie domu zakonnego zgodnie z prawem, przestrzeń umożliwiająca zamieszkanie i kaplica, w której wspólnota będzie się zbierać na modlitwę. Minimalna liczba osób potrzebnych do erygowania domu instytutu została określona w normach mówiących o osobach prawnych⁹. Jak widać, *Kodeks* w opisie domu zakonnego kładzie nacisk na fakt zamieszkiwania przez zakonników wspólnie, sam budynek jest czymś drugorzędnym. Samo jednak przebywanie zakonników razem nie tworzy jeszcze domu zakonnego w rozumieniu prawnym, gdyż potrzeba spełnienia innych wymaganych przez prawodawcę elementów¹⁰. Według polskiego kanonisty Joachima Romana Bara, przez dom zakonny rozumiemy dom jakiegoś instytutu zakonnego, czyli miejsce, gdzie stale przebywa społeczność zakonna. W pojęciu domu zakonnego można rozróżnić element materialny – budynek zamieszkiwany na stałe przez społeczność zakonną, i element formalny – samą społeczność, czyli osobę moralną kolegialną, a więc instytut w najmniejszej swojej komórce. Dom zakonny musi być kanonicznie założony, czyli trzeba zachować wymagania określone w prawie kanonicznym¹¹.

Dom instytutu, aby mógł stać się domem zakonnym w kanonicznym znaczeniu, winien być erygowany zgodnie z przepisami prawa. W prawie kodeksowym czytamy: „Domy instytutu zakonnego są erygowane przez władzę kompetentną zgodnie z konstytucjami, po uzyskaniu wcześniej pisemnej zgody biskupa diecezjalnego”¹². Taka sama była odnośna norma

⁸ KPK/1983, kan. 608: „Zakonna społeczność winna mieszkać w domu prawnie ustanowionym”; por. ET, nr 25, 48.

⁹ Por. KPK/1983, kan. 115 § 1: „Osobami prawnymi w Kościele są albo zespoły osób, albo zespoły rzeczy” § 2: „Zespół osób, który może być ustanowiony co najmniej z trzech osób, jest kolegialny, jeżeli jego działanie określają członkowie współdziałający w podejmowaniu decyzji, na równych prawach lub nie, zgodnie z przepisami prawa i statutów; w przeciwnym wypadku jest niekolegialny”.

¹⁰ Por. KPK/1983, kan. 608.

¹¹ Por. J. R. Bar, *Poradnik kanonicznego prawa zakonnego*, Warszawa 1986, s. 18.

¹² KPK/1983, kan. 609 § 1; por. LG, nr 45; *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich. Przekład polski Gaudium

poprzednio obowiązującego *Kodeksu* z 1917 roku¹³. Po dokonaniu erekcji domu istotnym elementem jest kwestia zapewnienia środków materialnych na działalność instytutu i funkcjonowanie zgodnie z jego prawem własnym. Odnosi się do tej sprawy *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1983 roku: „Dokonując erekcji domu, trzeba mieć na uwadze pożytek Kościoła oraz instytutu, jak również zadbać o to, co jest potrzebne do właściwego podjęcia przez członków życia zakonnego zgodnie z celami i duchem instytutu”¹⁴. Przełożeni mogą erygować dom dopiero wtedy, gdy będzie realna możliwość zaspokojenia potrzeb członków instytutu. Przez spełnienie tych potrzeb rozumieć należy przygotowanie odpowiedniego i dobrego miejsca, w którym można zamieszkać. Każdy powinien mieć możliwość podjęcia pracy, która pozwoli danemu instytutowi utrzymać się i prowadzić własne dzieła apostołskie. Zgodnie z kościelnymi dokumentami, nie musi istnieć bezwzględna pewność co do przyszłych dochodów, ale wymagane jest roztropne przewidywanie dotyczące utrzymania wspólnoty¹⁵. Niespełnienie powyższych warunków prowadzi jedynie do niegodziwości erekcji domu instytutu, chociaż brak środków odpowiednich do działalności i życia prowadzi w sposób bezpośredni do rozluźnienia dyscypliny zakonnej. Dlatego wspólnota, która mieszka w domu prawnie ustanowionym, musi żyć zgodnie z zadaniami i charakterem instytutu. Poprzednio obowiązujący *Kodeks Prawa Kanonicznego* przy erygowaniu domu instytutu na pierwszym miejscu stawiał aspekt materialny, zakazując zakładania nawet jednego domu, jeśli nie będzie zabezpieczone odpowiednie mieszkanie i utrzymanie¹⁶; czyni tak w przeciwieństwie do aktualnie obowiązującego, choć i ten nie lekceważy tej sprawy.

W wykonywaniu swojej apostołskiej działalności każdy instytut zakonny musi zawsze przestrzegać warunków, które zostały zawarte w pisemnej zgodzie wyrażonej przez biskupa diecezjalnego na erekcję domu zakonne-

2002 (dalej: KKKW), kan. 509 § 1: „Do ważnego erygowania domu zakonnego lub zgromadzenia potrzeba pisemnej zgody Biskupa eparchialnego, a jeżeli chodzi o erygowanie pierwszego domu zakonnego lub zgromadzenia na prawie patriarchalnym w jakiejś eparchii, wymagana jest w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego zgoda Patriarchy; lub w pozostałych przypadkach Stolicy Apostolskiej”

¹³ Zob. KPK/1917, kan. 497 § 1: „*Ad erigendam domum religiosam exemptam, sive formatam sive non formatam, aut monasterium monialium, aut in locis Sacrae Congregationi de Prop. Fide subiectis quamlibet religiosam domum, requiritur beneplacitum Sedis Apostolicae et Ordinarii loci consensus in scriptis datus; secus, satis est Ordinarii venia*”.

¹⁴ KPK/1983, kan. 610 § 1; por. KPK/1917, kan. 496; Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (dalej: LG), nr 45.

¹⁵ Por. KPK/1983, kan. 610 § 2; VC, nr 49; LG, nr 43–45; J. R. Bar, *Poradnik kanonicznego...*, dz. cyt., s. 19; *Komentarz do Kodeksu...*, dz. cyt., s. 44.

¹⁶ KPK/1917, kan. 496: „*Nulla religiosa domus erigatur, nisi iudicari prudenter possit vel ex redditibus propriis vel ex consuetis elemosynis vel alio modo congruae sodalium habitationi et sustentationi provisum iri*”.

go¹⁷. Oznacza to, że biskup może dołączyć swoje warunki, ale nie mogą one być sprzeczne z własną działalnością instytutu, przez którą rozumiemy czynności dotyczące natury, celu, ducha i charakteru instytutu oraz jego zdrowych tradycji, czyli tego wszystkiego, co składa się na jego dziedzictwo¹⁸. Może jednak zaistnieć sytuacja, że dany dom zakonny będzie musiał zmienić swoje dotychczasowe przeznaczenie. Jeśli zmiana przeznaczenia dotyczy spraw wewnętrznych, nie potrzeba do tego zgody innej zewnętrznej władzy, decyduje o tym sam instytut. Gdy jednak ma nastąpić zmiana pierwotnego przeznaczenia, które warunkowało wydanie zgody ordynariusza na tę erekcję, to wówczas również winien on wyrazić swoją zgodę na inne przeznaczenie domu. *Kodeks* wyraża to w słowach: „Wymagana jest zgoda biskupa diecezjalnego na przeznaczenie domu zakonnego na dzieła apostołskie inne od tych, dla których został ustanowiony. Nie jest ona jednak potrzebna, gdy chodzi o zmiany, które przy zachowaniu przepisów fundacyjnych odnoszą się tylko do wewnętrznego zarządu i dyscypliny”¹⁹.

Choć prawne ustanowienie domu zakonnego nie zawiera w sobie czasu jego trwania, to jednak może on być zniesiony przez kompetentną kościelną władzę. Zagadnienie to ustawodawca powszechny reguluje w następujący sposób: „Dom zakonny prawnie erygowany może być zniesiony przez najwyższego przełożonego zgodnie z przepisami konstytucji, po zasięgnięciu rady biskupa diecezjalnego. O majątku znoszonego domu winno zdecydować własne prawo instytutu, z zachowaniem jednak woli fundatorów lub ofiarodawców, jak również praw słusznie nabytych”²⁰. Obecny przepis jest nieco łagodniejszy od poprzedniego. O ile obecnie nie potrzeba zgody biskupa diecezjalnego na zniesienie domu zakonnego, wystarczy tylko zasięgnięcie jego opinii, to wcześniej musiał on również wyrażać zgodę na zniesienie domu, na którego erekcję dał uprzednio zgodę²¹. Do zniesie-

¹⁷ Por. J. Kałowski, *Życie braterskie we wspólnocie*, Warszawa 1999, s. 183.

¹⁸ Por. KPK/1983, kan. 578; KKKW, kan. 426: „Wszyscy poszczególni zakonnicy, zarówno przełożeni, jak i podwładni, nie tylko powinni wiernie i w całości zachowywać to, co ślubowali, lecz także prowadzić życie według przepisów typików i statutów oraz z wiernym zachowaniem zamysłów i wskazań założyciela, aby w ten sposób dążyć do doskonałości swojego stanu”; KPK/1917, kan. 593: „*Omnes et singuli religiosi, Superiores aequae ac subditi, debent, non solum quae nuncuparunt vota fideliter integreque servare, sed etiam secundum regulas et constitutiones propriae religionis vitam componere atque ita ad perfectionem sui status contendere*”; PC, nr 2; LG, nr 45; ES, nr II: 16 § 3.

¹⁹ KPK/1983, kan. 612. Przepisy aktualnie obowiązującego *Kodeksu Prawa Kanonicznego* są w tej materii identyczne z normami poprzedniego *Kodeksu*. KPK/1917, kan. 497 § 4: „*Ut constituta domus in alios usus convertatur, eadem sollemnitates requiruntur de quibus in § 1, nisi agatur de conversione quae, salvis foundationis legibus, ad internum regimen et disciplinam religiosam dumtaxat referatur*”.

²⁰ KPK/1983, kan. 616 § 1; por. KPK/1917, kan. 498, 1501; ES, nr I: 34; KKKW, kan. 438 § 3: „Monaster pomocniczy może być zniesiony dekretem przełożonego monasteru, od którego zależy, zgodnie z normami typików oraz za zgodą Biskupa eparchialnego”.

²¹ Por. KPK/1917, kan. 498: „*Domus religiosa sive formata sive non formata, si ad religionem exemptam pertineat, supprimitur nequit sine beneplacito apostolico; si ad Congregationem iuris pontificii non exemptam, supprimitur potest a supremo Moderatore, consentiente Ordinario loci; si ad Congregationem*

nia domu zakonnego konieczne jest istnienie przyczyn, które powodują taką decyzję przełożonych zakonnych. Dom instytutu może zatem przestać istnieć na skutek czynników zewnętrznych, takich jak wojna, zburzenie itp., a jego odbudowanie nie zostanie podjęte przed upływem stu lat²². Dom taki może także zostać zniesiony z tak zwanych przyczyn wewnętrznych, np. gdyby z powodu zmienionych okoliczności nie mógł już wykonywać dzieł, ze względu na które w tym miejscu powstał²³. Jeszcze inną sytuacją będzie zniesienie jedyne go domu danego instytutu. Wtedy decyzja o zniesieniu zastrzeżona jest Stolicy Apostolskiej, ponieważ łączy się ona ze zniesieniem samego instytutu. W takich sytuacjach Stolica Apostolska decyduje także o majątku tego instytutu²⁴.

Życie i działalność apostolska członka instytutu życia konsekrowanego zawsze związane są z instytutem, do którego dana osoba należy. Wspólnota tradycyjnie postrzegana jest jako ta, która związana jest z domem wspólnie zamieszkiwanym²⁵. Poszczególne „członkowie instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostolskiego nabywają stałe zamieszkanie w miejscu, gdzie jest położony dom, do którego należą”²⁶. Przez obowiązek stałego zamieszkiwania nie rozumie się tylko fizycznego pobytu, ale również praktykowanie braterskiego współżycia, które wynika ze złożonej profesji²⁷. „Zakonnicy powinni mieszkać we własnym domu zakonnym, zachowując życie wspólne, i nie opuszczać go bez zezwolenia swego przełożonego. Gdy natomiast chodzi o dłuższą nieobecność w domu, to przełożony wyższy, działając za zgodą swej rady, może dla słusznej przyczyny zezwolić zakonnikowi na przebywanie poza domem instytutu, jednak nie dłużej niż rok, chyba że chodzi o ratowanie zdrowia, odbycie studiów lub wykonywanie apostolatu w imieniu instytutu”²⁸.

iuris dioecisani, sola Ordinarii loci auctoritate, audito Congregationis Moderatore, salvo praescripto can. 493, si de unica domo agatur, salvoque iure recursus in suspensivo ad Sedem Apostolicam”.

²² KPK/1983, kan. 120 § 1: „Osoba prawna ze swej natury trwa nieprzerwanie. Wygasa jednak, jeśli zostanie zniesiona przez kompetentną władzę albo nie działa przez okres stu lat. Prywatna osoba prawna wygasa ponadto, jeśli samo stowarzyszenie zostaje rozwiązane zgodnie z postanowieniami statutów, albo jeśli zdaniem kompetentnej władzy wygasa sama fundacja, zgodnie z postanowieniami statutów”; por. KPK/1917, kan. 102 § 1; ES, nr 1, 34 § 1.

²³ Por. KPK/1983, kan. 616 § 1 i § 3.

²⁴ Por. KPK/1983, kan. 616 § 2; KPK/1917, kan. 493, 498, 1501; PC, nr 21.

²⁵ E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, tłum. J. E. Bielecki, Kraków 1998, s. 479–480.

²⁶ KPK/1983, kan. 103. Norma tego kanonu jest nowym przepisem, nie ma bowiem swojego odpowiednika w dawnym prawie kodeksowym. Podobne sformułowanie tego kanonu znajdujemy w KKKW, kan. 913: „Członkowie instytutów zakonnych, jak również stowarzyszeń życia wspólnego na wzór zakonników nabywają stałe zamieszkanie w miejscu, gdzie położony jest dom, do którego należą; tymczasowe zamieszkanie w miejscu, gdzie ich przebywanie trwało przynajmniej trzy miesiące”.

²⁷ Por. KPK/1983, kan. 607 § 2.

²⁸ KPK/1983, kan. 665 § 1; por. PC, nr 15; KKKW, kan. 478: „Przełożony monasteru może udzielić zezwolenia na przebywanie zakonników poza monasterem na czas określony w typikach; na nieobecność przekraczającą rok wymagane jest pozwolenie władzy, której monaster podlega, chyba że nieobecność wynika z powodu studiów albo choroby”; KPK/1917, kan. 594 § 1, 606 § 2: „Supe-

Członek instytutu zakonnego zostaje włączony do domu własnego instytutu w momencie inkorporacji²⁹, dzięki której członkowie „instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego nabywają stałe zamieszkanie w domu, w którym przebywają zgodnie z przepisem kan. 102, § 2”³⁰. „Prawo własne poszczególnych instytutów zakonnych określa, w którym momencie następuje inkorporacja do domu zakonnego i od kiedy powoduje ona skutki prawne. Według obecnie stosowanej praktyki, włączenie do domu zakonnego może zaistnieć albo przez dekret zobowiązujący na mocy ślubu posłuszeństwa do zamieszkania w określonym domu i do zależności od przełożonego, albo przez zwykły akt administracyjny”³¹. W sytuacji gdy osoba taka musi zajmować się działalnością, która wymaga od niej przebywania w innym miejscu niż to, gdzie została inkorporowana, istnieje możliwość pobytu czasowego w innym domu instytutu, co wiąże się z faktycznym przebywaniem bądź zamiarem pozostania tam przez co najmniej trzy miesiące³². Te szczegółowe normy dotyczące przypisania do konkretnego domu zakonnego bezsprzecznie świadczą o jego dużym znaczeniu w życiu braterskim osoby konsekrowanej.

Jak wspomniano wyżej, prawodawca kościelny w opisie domu zakonnego kładzie akcent nie na budynek, ale na społeczność zakonną, która w nim zamieszkuje. Ten właśnie element zauważyć można również w przemówieniach Ojca świętego Benedykta XVI. Na temat znaczenia klasztoru-domu zakonnego, nie tylko dla samych zakonników, ale i dla wszystkich innych chrześcijan, wypowiedział się on dwa razy. W przesłaniu do uczestników sesji plenarnej Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego podkreślił, że również współcześnie „w klasztorach i ośrodkach duchowości mnisi, osoby zakonne i konsekrowane stwarzają wiernym oazy kontemplacji i szkoły modlitwy, wychowania do wiary i duchowej opieki”³³. Obszerniej jednak wypowiada się o klasztorze podczas swej podróży apostołskiej do Austrii. Mówi tam o podwójnym znaczeniu nazwy Austrii – „Klosterreich”, czyli „królestwo klasz-

---

rrioribus fas non est, salvis praescriptis in can. 621–624, permittere ut subditi extra domum propriae religionis degant, nisi gravi et iusta de causa atque ad tempus quo fieri potest brevius secundum constitutiones; pro absentia vero quae sex menses excedat, nisi causa studiorum intercedat, semper Apostolicae Sedis venia requiritur”.

²⁹ Inkorporacja jest aktem, poprzez który następuje włączenie członka do instytutu zakonnego za pomocą profesji zakonnej, łącznie z prawami i obowiązkami, które są zdefiniowane w prawie własnym. Por. J. M. Daniluk, *Inkorporacja*, w: *Encyklopedia instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego*, Lublin 2000, s. 152.

³⁰ KPK/1983, kan. 103.

³¹ J. Kałowski, *Życie braterskie...*, dz. cyt., s. 192.

³² Por. tamże, s. 192–193; KPK/1983, kan. 102 § 2.

³³ Benedykt XVI, *Życie konsekrowane w świecie współczesnym*. Przesłanie do uczestników sesji plenarnej Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego, Castel Gandolfo, 27 września 2005, „L'Osservatore Romano” 11–12 (2005), s. 5.

torów” i „bogata w klasztorzy”. Miejsca zamieszkania zakonników określa miejscami preferencji Boga, miejscami duchowej siły, źródłami Bożej bliskości. Choć jego przemówienie skierowane jest wprost do wspólnoty cystersów, to słowa te można odczytać jako apel do wszystkich osób konsekrowanych, by swoim życiem jasno ukazywały ludziom pierwszeństwo Boga, by klasztor był duchową oazą pokazującą światu to, co najważniejsze, czyli Boga i Jego niezgłębioną miłość. Podczas tego spotkania zwrócił się również do innych wiernych, wprost prosząc o traktowanie klasztorów jako tego, czym zawsze były i do dziś chcą być, a nie tylko jako miejsc kultury i tradycji, a nawet zwykłych przedsięwzięć, gdyż te sprawy w Kościele nie są nigdy najważniejsze³⁴.

2. Posłuszeństwo przełożonemu

Zgodnie z *Kodeksem Prawa Kanonicznego*, osoba, która składa profesję zakonną i zobowiązuje się do zachowywania trzech rad ewangelicznych, zostaje inkorporowana do instytutu, którego prawa i obowiązki ma wypełniać. Złożenie ślubu posłuszeństwa oznacza, że osoba konsekrowana podlega władzy przełożonych³⁵. W instytutach życia konsekrowanego władza ta jest niezbędna do wspólnotowego i indywidualnego poszukiwania i wypełniania woli Bożej, umożliwia także poszczególnym osobom życie własną konsekracją, zwłaszcza poprzez urzeczywistnianie ewangelicznej rady posłuszeństwa, a także zabezpiecza wykonywanie misji instytutu zgodne z jego charyzmatem³⁶. Kodeksowa norma wyraża to słowami: „Ewangeliczna rada posłuszeństwa, podejmowana w duchu wiary i miłości do naśladowania Chrystusa posłusznego aż do śmierci, zobowiązuje do podporządkowania własnej woli prawowitym przełożonym, zastępującym Boga, gdy wydają polecenia zgodnie z własnymi konstytucjami”³⁷. Władza przełożonego wynika z natury społeczności kościelnej, a także – w przypadku członka instytutu zakonnego – z dobrowolnego zobowiązania, jakim jest złożony ślub posłuszeństwa³⁸. To właśnie stanowi drugi istotny

³⁴ Por. Benedykt XVI, *Niczego nad służbę Bożą nie przedkładać*. Spotkanie z cystersami w opactwie, Heiligenkreuz, 9 września 2007, „L'Osservatore Romano” 11–12 (2007), s. 29.

³⁵ Por. KPK/1983, kan. 654; KPK/1917, kan. 487, 488 1; LG, nr 44, 45; Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, Instrukcja o odnowie formacji zakonnej *Renovationis causam*, 6 stycznia 1969 (dalej: RC), nr 7, 34, 36.

³⁶ Por. Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Instrukcja Posługa władzy i posłuszeństwo *Faciem tuam, Domine, requiram*, 11 maja 2008, nr 3.

³⁷ KPK/1983, kan. 601; por. LG, nr 42; PC, nr 14; ET, nr 23–28.

³⁸ Por. W.B. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, 2/III, ks. II, *Lud Boży*, cz. III, *Instytut życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostolskiego*, Lublin 1990, s. 36.

prawny element życia braterskiego we wspólnocie zakonnej, czyli posłuszeństwo własnemu przełożonemu.

W instytutach życia konsekrowanego władza sprawowana może być na dwa sposoby: indywidualny i kolegialny. Jednak przełożonym domu zakonnego zawsze jest jedna osoba, gdyż urzędu tego nie można sprawować w sposób kolegialny. Elio Gambari twierdzi, że „właśnie ze względu na godność osoby oraz z wielu innych powodów natury duchowej, psychicznej, duszpasterskiej itp. nie wypada funkcji przełożonego powierzać wyłącznie jakiejś grupie osób, czyli osobie kolegialnej. W tym wypadku znajduje zastosowanie zasada dotycząca funkcjonalności oraz wykładnia prawna stosowana przez Stolicę św., a także kan. 6 § 2, według którego kanony przytaczające poprzednie prawo powinny być interpretowane zgodnie z tradycją kanoniczną. Postać przełożonego – jako ojca i mistrza – wymaga, aby reprezentowała ją osoba fizyczna, bardziej odpowiednia do pełnienia tej posługi”³⁹. Przełożony taki najczęściej ustanawiany jest poprzez kanoniczny wybór, zgodnie z prawem własnym zawartym w konstytucjach instytutu⁴⁰. Władza, którą otrzymuje przełożony, wynika z prawa powszechnego oraz konstytucji⁴¹. Termin „przełożony” w znaczeniu prawnym oznacza osobę fizyczną, wyposażoną w zwyczajną władzę rządzenia, która może być własna lub zastępcza⁴². Zwyczajna władza rządzenia jest własna, gdy sprawuje się ją we własnym imieniu, jest natomiast zastępcza, gdy wykonuje się ją w imieniu zastępowanego⁴³. Przełożony wyposażony w taką władzę rzdzi całym instytutem lub jego częścią. Jego władza jest zwyczajna, złączona z urzędem, chociaż może być zastępcza. Ten, kto ma tylko władzę delegowaną, nie jest przełożonym. Nie jest również przełożonym w ścisłym znaczeniu, jeżeli nie sprawuje władzy przynajmniej nad domem zakonnym, ale tylko nad jego częścią, albo tylko nad jedną, wybraną kategorią jego członków⁴⁴.

³⁹ E. Gambari, *Życie zakonne...*, dz. cyt., s. 649.

⁴⁰ Por. KPK/1983, kan. 625 § 1. Jedynym źródłem tej normy jest kanon 507 poprzednio obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego: § 1: „*In electionibus, quae a Capitulis fiunt, servetur ius commune de quo in can. 160–182, praeter cuiusque religionis constitutiones eidem non contrarias*. § 2: *Caveant omnes a directa vel indirecta suffragiorum procuratione tam pro seipsis quam pro aliis*. § 3: *Postulatio admitti potest solum in casu extraordinario et dummodo in constitutionibus non prohibeatur*”.

⁴¹ Por. KPK/1983, kan. 596 § 1–3; KPK/1917, kan. 501 § 1, 503.

⁴² Por. KPK/1983, kan. 131 § 2.

⁴³ Por. J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, ks. I, *Normy ogólne*, Poznań 2003, s. 216.

⁴⁴ Por. J. R. Bar, *Poradnik kanonicznego...*, dz. cyt., s. 93.

Kodeks Prawa Kanonicznego podaje trzy kategorie przełożonych: generalny⁴⁵, prowincjalny⁴⁶ i miejscowy, zwany inaczej lokalnym⁴⁷. Kandydat na przełożonego, bez względu na to, czy będzie wybierany czy mianowany, musi spełniać określone prawem wymagania. Nade wszystko wymaga się odpowiedniego czasu od złożenia przez niego profesji wieczystej lub definitywnej. Gdy ma być wyznaczony przełożony wyższy, czas od tej profesji ma być określony w konstytucjach, w przypadku innych przełożonych w prawie własnym⁴⁸.

Ze względu na ważność urzędu przełożonego kwestię czasu sprawowania przez niego władzy reguluje prawodawca kościelny. „Przełożeni winni być ustanawiani na określony i odpowiedni przeciąg czasu, zgodnie z naturą i potrzebami instytutu, chyba że – w odniesieniu do najwyższego przełożonego lub przełożonych domu niezależnego – inaczej postanawiają konstytucje”⁴⁹. Przepis taki oznacza, że na ściśle określony czas wybierany jest przełożony części instytutu, czyli prowincji, oraz przełożony miejscowy. Czas, jaki ma trwać kadencja, nie może być ani za długi, ani za krótki. Powinno się zakładać możliwość przedłużenia czasu trwania danego urzędu. Zaleca się przełożonym po upływie pewnego czasu powrót do zwykłego trybu życia w instytucie. Taka sytuacja ma za zadanie przypomnienie celu, za jakim ma podążać przełożony, a jest nim służba⁵⁰. *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1917 roku zawierał normę, że jeżeli w konstytucjach nie było postanowione inaczej, wyżsi przełożeni powinni być wybierani czasowo. Natomiast przełożeni niżsi mieli być wybierani na trzy lata, ale po drugiej kadencji wymagana była przerwa⁵¹.

⁴⁵ Przełożony generalny to najwyższy przełożony hierarchicznego instytutu życia konsekrowanego. Por. J. M. Daniluk, *General*, w: *Encyklopedia instytutów...*, dz. cyt., s. 136.

⁴⁶ Przełożony prowincji to wyższy przełożony, który zarządza częścią instytutu, czyli prowincją zakonną. Por. M. Daniluk, *Prowincjał*, w: *Encyklopedia instytutów...*, dz. cyt., s. 309.

⁴⁷ Przełożony miejscowy, zwany w niektórych instytutach rektorem, to przełożony domu zakonnego. Por. M. Daniluk, *Rektor*, w: *Encyklopedia instytutów...*, dz. cyt., s. 323.

⁴⁸ Por. KPK/1983, kan. 623. *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1917 roku normował tę sprawę bardziej szczegółowo, wymagając od kandydata na taki urząd co najmniej 10 lat od pierwszej profesji, prawego pochodzenia oraz ukończenia 40 roku życia w przypadku kandydata na urząd najwyższego przełożonego i przełożonej klasztoru mniszek oraz 30 roku życia w przypadku innych wyższych przełożonych. Kan. 504: „*Firmis propriis cuiusvis religionis constitutionibus quae proveciorem aetatem aliaque potiora requisita exigant, ad munus Superioris maioris inhabiles sunt qui eadem religionem professi non sunt a decem saltem annis a primâ professione computandis, ex annos quadraginta non expleverunt, si agatur de supremo religionis Moderatore aut de Antistita in monialium monasterio; annos triginta, si de aliis Superioribus maioribus*”.

⁴⁹ KPK/1983, kan. 624 § 1; por. KKKW, kan. 444 § 2: „Jeśli typiki inaczej nie stanowią, przełożeni monasterów zależnych ustanawiani są na czas określony samymi typikami przez przełożonego monasteru *sui iuris* za zgodą swojej rady, jeżeli monaster jest filialny, a po konsultacji z tą radą, jeżeli jest monasterem pomocniczym”.

⁵⁰ Por. KPK/1938, kan. 624 § 2.

⁵¹ Por. KPK/1917, kan. 505: „*Superiores maiores sint temporarii, nisi aliter ferant constitutiones; Superiores autem minores locales ne constituentur ad tempus ultra triennium; quo exacto possunt ad tempus ultra triennium; quo exacto possunt ad idem minus iterum assumi, si constitutiones ita ferant, sed non tertio immediate in eadem religiosa domo*”.

Mając na uwadze rodzaj posługi, jaką pełnią przełożeni we wspólnocie zakonnej, powinni oni „przebywać każdy w swoim domu i nie opuszczać go, poza wypadkami przewidzianymi we własnym prawie”⁵². „Przełożony ma być animatorem wspólnoty, zwornikiem jej jedności. Odpowiedzialny jest za pracę apostołską przez nią wykonywaną”⁵³. Władza sprawowana przez przełożonych powinna być pełna odpowiedzialności i troski o dobro wszystkich, a zarazem każdego zakonnika⁵⁴. Istnieją jednak dziedziny życia, w których przełożeni mają obowiązek pozostawić swobodę członkom wspólnoty. Należy do nich przede wszystkim korzystanie z sakramentu pokuty i pojednania. W normie kodeksowej czytamy: „Przełożeni powinni zostawić swoim podwładnym należną wolność w zakresie korzystania z sakramentu pokuty i kierownictwa duchowego, z zachowaniem wszakże dyscypliny instytutu”⁵⁵. Spowiednicy mają więc być do dyspozycji cały czas, co umożliwi pełny dostęp osobom, które ich potrzebują⁵⁶. Z drugiej jednak strony, pozostali członkowie wspólnoty „powinni z zaufaniem przychodzić do swoich przełożonych, którym też mogą w sposób wolny i nieprzymuszony otwierać swoje wnętrza. Natomiast zabrania się przełożonym nakłaniać ich w jakikolwiek sposób do otwierania przed nimi sumienia”⁵⁷. Na każdym przełożonym ciąży obowiązek ascetyczno-duszpasterskie. Ma on sumiennie wykonywać urząd, który jest mu powierzony. Wspólnota braterska ma być budowana w Chrystusie. Członkowie wspólnoty mają mieć dostęp do słowa Bożego. Przełożony ma czuwać nad odprawianiem świętej liturgii. Musi być przykładem dla współbraci. Także do jego obowiązków należy troska o potrzeby wspólnoty, chorych, pomoc niepewnym i wytrwanie w pokorze w stosunku do wszystkich⁵⁸.

⁵² KPK/1983, kan. 629; por. KKKW, kan. 446: „Przełożony powinien rezydować w swoim monasterze i nie opuszczać go poza wypadkami przewidzianymi normami typików”; KPK/1917, kan. 508: „*In sua quisque domo Superiores commorentur nec ab eadem discedant, nisi ad normam constitutionum*”.

⁵³ W.B. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego...*, dz. cyt., s. 51.

⁵⁴ Por. J. Kałowski, *Życie braterskie...*, dz. cyt., s. 186.

⁵⁵ KPK/1983, kan. 630 § 1; por. KKKW, kan. 474 § 2: „Zachowując typiki, które zalecają spowiedź u wyznaczonych spowiedników, wszyscy członkowie monasteru mogą przystępować do sakramentu pokuty u każdego kapłana mającego upoważnienie do sprawowania tego sakramentu, z zachowaniem karności monastycznej”. W poprzednio obowiązującym *Kodeksie Prawa Kanonicznego* zagadnienie korzystania z sakramentu pokuty i pojednania było bardziej szczegółowo unormowane, zwłaszcza jeśli chodziło o spowiedź zakonnice. KPK1917, kan. 519: „*Firmis constitutionibus quae confessionem statis temporibus praecipiant vel suadent apud determinatos confessarios peragendam, si religiosus, etiam exemptus, ad suae conscientiae quietem, confessarium adeat ab Ordinario loci approbatum, et si inter designatos non recensitum, confessio, revocato quolibet contrario privilegio, valida et licita est et confessarius potest religiosum absolvere etiam a peccatis et censuris in religione reservatis*”.

⁵⁶ Por. E. Gambari, *Życie zakonne...*, dz. cyt., s. 658.

⁵⁷ KPK, kan. 630 § 5; por. KPK/1917, kan. 530 §§ 1–2.

⁵⁸ Por. KPK/1983, kan. 619. Obowiązkami przełożonego wspólnoty zakonnej szczegółowo zajmują się liczne dokumenty kościelne, które stanowią źródło tej kodeksowej normy. Zob.: Sobór Watykański II, Konstytucja o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium* (dalej: SC), nr 19; LG, nr 44; Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* (dalej: CD), nr 15–16; PC, nr 4, 6, 14–15; Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, nr 25; Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum or-*

Innym jeszcze obowiązkiem przełożonego gwarantującym prawidłowe braterskie życie jest wizytacja. Kwestia ta uregulowana jest w prawie kodeksowym w następujący sposób: „Przełożeni, ustanowieni przez własne prawo instytutu, powinni w określonym czasie wizytować domy i członków sobie powierzonych zgodnie z przepisami wspomnianego prawa własnego”⁵⁹. Wizytacja oznacza więc przeprowadzenie przez przełożonego badania, które dotyczy życia zakonnego w określonym domu instytutu, i sprawdzenie, czy obowiązki przełożonych i podwładnych są wypełniane w sposób właściwy⁶⁰. Ma ona na celu utrzymanie osobowego kontaktu między przełożonym a członkami instytutu. Dodatkowo pozwala zapoznać się z aktualną sytuacją wspólnoty, co z kolei pomaga w rozwiązywaniu pojawiających się problemów⁶¹. Wizytacji podlegają nie tylko osoby, ale także wszelkie dobra doczesne, zwłaszcza te, które służą sprawowaniu kultu Bożego⁶². Współczesny kanonista Elio Gambari twierdzi, że w naszych czasach wizytacja przyjmuje formę spotkania rodzinnego, które charakteryzuje się dużą swobodą. Podkreśla jednocześnie, że najważniejsze są obiektywne motywy takiego spotkania, czyli dobro całego instytutu i konkretnego domu zakonnego⁶³.

Na rzeczywistość drugiego prawnego elementu życia braterskiego zwraca uwagę obecny następca św. Piotra papież Benedykt XVI. W 2006 roku powiedział on do przełożonych generalnych Instytutów Życia Konsekrwanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, iż „posługa władzy wymaga od was stałej umiejętności ożywiania życia konsekrowanego, przypomnienia jego sensu, wysuwania propozycji, pomagania powierzonym wam osobom, by wiernie i zawsze na nowo odpowiadały na wezwania Ducha. Z tym waszym zadaniem często wiąże się krzyż, a czasem również samotność, wymagające głębokiego poczucia odpowiedzialności, wytrwałej wielkoduszności i nieustannego zapominania o sobie. Zostaliście powołani, by umacniać i prowadzić waszych braci i siostry w niełatwych czasach, w których nie brak rozlicznych zasadzek”⁶⁴. Sprawowanie władzy w insty-

dinis (dalej: PO), nr 7; ES, nr II: 16; Jan Paweł II, List apostolski *Sanctorum altrix*, 11 lipca 1980.

⁵⁹ KPK/1983, kan. 628 § 1; por. KKKW, kan. 420 § 1: „Przełożeni wyżsi, których typiki monasteru lub statuty zakonu czy zgromadzenia wyznaczają do funkcji wizytatora, powinni w czasie przez nie wyznaczonym wizytować wszystkie domy im podległe osobiście albo przez innych, jeśli mają zgodną z prawem przeszkodę”; KPK/1917, kan. 511: „*Maiores religionum Superiores quos ad hoc munus constitutiones designant, temporibus in eisdem definitis, omnes domos sibi subiectas visitent per se, vel per alios, si fuerint legitime impediti*”.

⁶⁰ Por. J. R. Bar, *Poradnik kanonicznego...*, dz. cyt., s. 127.

⁶¹ Por. E. Gambari, *Życie zakonne...*, dz. cyt., s. 659–660.

⁶² J. R. Bar, *Poradnik kanonicznego...*, dz. cyt., s. 127.

⁶³ Por. E. Gambari, *Życie zakonne...*, dz. cyt., s. 660.

⁶⁴ Benedykt XVI, *Bądźcie wiarygodnym i jasnym znakiem Ewangelii*. Do przełożonych generalnych instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego, Rzym, 22 maja 2006, „L’Osservatore Romano” 9–10 (2006), s. 35.

tutach, jak i podleganie jej, rozważa się zawsze w kontekście złożonego ślubu czy też przyrzeczenia posłuszeństwa. Ojciec święty pełnienie władzy nazywa z jednej strony delikatną funkcją przełożonego lub przełożonej, zaś z drugiej brzemieniem⁶⁵. Widząc niezastąpioną wartość przykładu idącego z góry, najpierw przełożonym poleca życie w posłuszeństwie Chrystusowi i przestrzeganie reguły własnego instytutu, gdyż tylko wtedy inni członkowie wspólnoty odkryją w posłuszeństwie przełożonemu wolność dzieci Bożych⁶⁶. W innym miejscu na zadane sobie pytanie: „Jak pojmować władzę i posłuszeństwo, by coraz pełniej inspirowały się Ewangelią?”, odpowiada: „Brzemie tych, którzy są powołani do pełnienia delikatnej funkcji przełożonego lub przełożonej na wszystkich szczeblach, będzie o tyle lżejsze, o ile osoby konsekrowane będą potrafiły odkryć wartość ślubowanego posłuszeństwa”⁶⁷.

3. Kaplica jako miejsce modlitwy wspólnoty zakonnej

Pierwszym i podstawowym prawem i obowiązkiem każdej osoby konsekrowanej jest „kontemplacja rzeczy Bożych oraz ustawiczne zjednoczenie z Bogiem w modlitwie”⁶⁸. Z tego właśnie względu kaplica jest elementem bezwzględnie potrzebnym wspólnocie, bez którego nie może ona w należyty sposób funkcjonować⁶⁹. W każdym domu zakonnym powinna znajdować się co najmniej kaplica, „w której należy odprawiać i przechowywać Eucharystię, ażeby była rzeczywiście centrum wspólnoty”⁷⁰.

Kodeks Prawa Kanonicznego definiuje kaplicę jako „miejsce przeznaczone, za zezwoleniem ordynariusza, do sprawowania kultu Bożego, dla pożytku jakiejś wspólnoty lub grupy wiernych, którzy się w nim zbierają, do którego za zgodą kompetentnego przełożonego mogą przychodzić także inni wierni”⁷¹. Kaplica nie jest tożsama z kościołem dostępnym dla wiernych, który – aby został zbudowany i aby można w nim było wykonywać święte posługi zgodnie z przepisami prawa – potrzebuje odpowiedniego zezwolenia biskupa diecezjalnego⁷². Jeżeli chodzi o pozwolenie na posiada-

⁶⁵ Por. tamże, s. 36.

⁶⁶ Por. Benedykt XVI, *Życie konsekrowane w świecie współczesnym...*, dz. cyt., s. 6.

⁶⁷ Benedykt XVI, *Bądźcie wiarygodnym i jasnym znakiem...*, dz. cyt., s. 36.

⁶⁸ KPK, kan. 663 § 1; por. CD, nr 33; PC, nr 2, 5–6; PO, nr 18; RC, nr 5; ET, nr 42–43, 45; MR, nr 16, 24.

⁶⁹ Por. J. Kałowski, *Życie braterskie...*, dz. cyt., s. 188.

⁷⁰ KPK/1983, kan. 608.

⁷¹ KPK/1983, kan. 1223; por. KPK/1917, kan. 1188 § 1: „*Oratorium est locus divino cultui destinatus, non tamen eo potissimum fine ut universo fidelium populo usui sit ad religionem publice colendam*”.

⁷² Por. KPK/1983, kan. 611 § 3, 1215 § 3.

nie kaplicy w instytucie kleryckim na prawie papieskim, mogą go udzielić ordynariusze, którymi są „wyżsi przełożeni kleryckich instytutów zakonnych na prawie papieskim i kleryckich stowarzyszeń życia apostolskiego na prawie papieskim, którzy mają przynajmniej zwyczajną władzę wykonawczą”⁷³. Instytuty niekleryckie oraz kleryckie na prawie biskupim wymagają przyzwolenia ordynariusza miejsca na przechowywanie Najświętszej Eucharystii⁷⁴.

Najważniejszą przyczyną, dla której kaplica stanowi element konstytutywny życia braterskiego, jest „Najświętsza Eucharystia, w której sam Chrystus Pan jest obecny, ofiaruje się oraz jest spożywany i dzięki której Kościół ustawicznie żyje i wzrasta. Ofiara eucharystyczna, pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana, w której uwiecznia się Ofiara Krzyża, jest szczytem i źródłem całego kultu oraz życia chrześcijańskiego; oznacza ona i sprawia jedność Ludu Bożego, przez nią buduje się Ciało Chrystusa. Pozostałe bowiem sakramenty i wszystkie kościelne dzieła apostołatu mają związek z Najświętszą Eucharystią i ku niej są ukierunkowane”⁷⁵. Dodatkowe elementy, które motywują prawodawcę do wymagania posiadania kaplicy w domu zakonnym, to przechowywanie i odprawianie Eucharystii, obowiązek codziennego uczestnictwa we Mszy św., przyjmowanie przez członków instytutu Ciała Chrystusa i adoracja Najświętszego Sakramentu⁷⁶. Warto zatem jeszcze raz podkreślić, że domy zakonne prawnie ustanowione oraz domy stowarzyszeń życia apostolskiego mają prawo do posiadania własnej kaplicy. Prawo to zagwarantowane jest przez *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1983 roku. Kaplica i przechowywany w niej Najświętszy Sakrament mają stanowić nie tylko centrum wspólnoty, lecz także przyczyniać się do należytego wypełniania przez jej członków dziedzictwa oraz posłannictwa instytutu⁷⁷.

Takie przepisy kościelnego prawodawcy korespondują z myślą Benedykta XVI, który twierdzi, że to, czego Kościół oczekuje od życia konsekrowanego, dotyczy o wiele bardziej sposobu bycia niż działania⁷⁸. Wierność natomiast przyjętym zobowiązaniom „jest możliwa dzięki stałej wierności w małych, ale niezbędnych sprawach codziennych: przede wszystkim wierność modlitwie i słuchaniu słowa Bożego; wierność w służbie ludziom

⁷³ Tamże, kan. 134 § 1.

⁷⁴ Por. J. Kałowski, *Życie braterskie...*, dz. cyt., s. 189–190.

⁷⁵ KPK/1983, kan. 897; por. KPK/1917, kan. 801; SC, nr 10, 47; LG, nr 3, 11, 17, 26; CD, nr 30; Sobór Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes divinitus*, nr 14; PO, nr 5.

⁷⁶ Por. KPK/1983, kan. 608, 663 § 2.

⁷⁷ Por. J. Kałowski, *Życie braterskie...*, dz. cyt., s. 191.

⁷⁸ Por. Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostołska *Sacramentum caritatis*. O Eucharystii, źródle i szczycie życia i misji Kościoła, 22 lutego 2007, nr 81.

naszych czasów, zgodnie z własnym charyzmatem; wierność nauczaniu Kościoła, poczynając od jego nauki na temat życia konsekrowanego; wierność sakramentom pojednania i Eucharystii, która nas podtrzymuje w trudnych sytuacjach życia codziennego”⁷⁹. Papież ten często podkreśla, że wśród wszystkich środków sakramentalnych prowadzących do doskonałości każdego wierzącego doniosłe miejsce zajmuje Eucharystia, będąca źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego, skąd czerpią siłę różne powołania⁸⁰. Według niego, pierwszą i najważniejszą rzeczą dla osoby Bogu poświęconej jest codzienna Msza św., zaś podstawową formą przebywania z Chrystusem jest liturgia godzin. By liturgia Eucharystii i liturgia godzin były pełne znaczenia, należy ciągle i na nowo oddawać się duchowej lekturze Pisma Świętego. To warunek niesienia współczesnemu człowiekowi Bożego słowa, jako ciągle aktualnego i żywego⁸¹.

Zakończenie

Dokumenty kościelne, a także praktyka życia konsekrowanego potwierdzają, jak ważną rolę w życiu osób szczególnie Bogu oddanych odgrywa życie braterskie we wspólnocie. Należy ono do istotnych elementów tego rodzaju życia, aż do tego stopnia, iż od jego jakości uzależnia się nawet owocność życia zakonnego danej wspólnoty. Z tego też względu trzeba je pielęgnować, zachowywać i dostosowywać do współczesnych wymagań. Życie wspólne osób Bogu poświęconych ma bardzo głębokie, teologiczne uzasadnienie. Jest ono obrazem Kościoła jako komunii, zjednoczeniem osób w Chrystusie, uczestniczeniem we wspólnocie na wzór Trójcy Świętej. Nie jest więc ono zwykłym zgromadzeniem chrześcijan, lecz udziałem w tajemnicy Kościoła i urzeczywistnieniem jego komunii.

Oprócz teologicznego uzasadnienia życia wspólnego ma ono także prawny wymiar. Wśród tych właśnie elementów można wyszczególnić te, bez których istnienia – według prawodawcy kościelnego – niemożliwe jest prowadzenie tego rodzaju życia. Poszczególne więc członek takiej społecz-

⁷⁹ Benedykt XVI, *Kościół i świat potrzebują waszego świadectwa...*, dz. cyt., s. 36.

⁸⁰ Por. Benedykt XVI, *Pamiętajcie o kapłanach i osobach konsekrowanych*. Rozważanie podczas niedzielnej modlitwy Anioł Pański, Rzym, 29 kwietnia 2007, „L'Osservatore Romano” 6 (2007), s. 49; tenże, *Adoracja najlepszym przygotowaniem do komunii eucharystycznej*. Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, 13 marca 2009, „L'Osservatore Romano” 5 (2009), s. 49–50.

⁸¹ Por. Benedykt XVI, *Bądźcie uczniami Chrystusa i głoscie Go ludziom*. Niezspory i spotkanie z seminarzystami oraz osobami konsekrowanymi, Altötting, 11 września 2006, „L'Osservatore Romano” 11 (2006), s. 22.

ności ma mieszkać w domu prawnie erygowanym. To zamieszkiwanie polegać będzie nie tylko na fizycznej w nim obecności, ale na konkretnym, braterskim współistnieniu. Życie wspólnotowe wymaga również obecności przełożonego, któremu podległy jest każdy członek instytutu. Osoba ta, prawnie wyznaczona na ten urząd, ma dbać o rozwój życia wspólnego danej społeczności. Ma być jej pasterzem i animatorem. Ponadto dom zakonny winien także posiadać kaplicę, w której przechowywany będzie Najświętszy Sakrament, będący centrum każdej wspólnoty.

Opisane w niniejszej publikacji trzy konstytutywne elementy życia braterskiego we wspólnocie zakonnej, wymagane przez *Kodeks Prawa Kanonicznego*, mają być pomocą w realizacji charyzmatu i zadań apostołskich każdej zakonnej wspólnoty. Do tych aspektów życia braterskiego wielką wagę przekłada również Ojciec święty Benedykt XVI, co można wyczytać z tekstów jego przemówień.

RIASSUNTO

I documenti della Chiesa e anche la prassi della vita consacrata confermano quanto importante nella vita delle persone dedite a Dio sia il ruolo della vita fraterna in comunità. Essa è uno degli elementi essenziali di questo tipo di vita, in modo tale che dalla sua qualità dipende perfino la fecondità della vita religiosa della comunità. La vita comune ha una motivazione molto profonda e teologica, ma possiede anche una dimensione giuridica. Fra gli elementi giuridici possiamo individuare quelli che – secondo il legislatore ecclesiastico – sono così importanti che se non ci fossero, non si potrebbe nemmeno parlare di questo genere di vita. Ogni singolo membro di tale società deve abitare in una casa eretta legittimamente. Questo significa non solo la presenza fisica in essa, ma anche una concreta e fraterna convivenza. La vita comunitaria esige pure la presenza del superiore, al quale sarà sottomesso ogni membro della casa. Questa persona, giuridicamente designata al suo ufficio, deve tenerci allo sviluppo della vita comune della collettività che gli è stata affidata. Egli deve esserne pastore e animatore. Inoltre, la casa religiosa deve avere una cappella, dove sarà conservato il Santissimo Sacramento che è un posto centrale di ogni comunità.

I tre elementi costitutivi della vita fraterna nella comunità, descritti nella presente pubblicazione, sono richiesti dal Codice di Diritto Canonico

---

e devono aiutare nella realizzazione del carisma e degli impegni apostolici di ogni comunità religiosa. Il Santo Padre Benedetto XVI ci tiene molto a questi aspetti della vita fraterna, il che possiamo constatare leggendo i suoi discorsi.